

ОБРАЗ САКУРИ У ВІЗУАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ ЯПОНІЇ: ВИТОКИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ

С. Б. Рибалко. Образ сакури у візуальній культурі Японії: витоки та трансформації

Квітка сакури є одним із найбільше поширених та упізнаваних символів японської культури. Її наявність у різноманітних явищах художньої діяльності протягом століть становить значний за обсягом сюжетно-тематичний комплекс. У статті висвітлено витоки, змістовні трансформації, причини та засоби трансляції візуального образу сакури; означено основні етапи еволюції культури сакури та його інтерпретації в різноманітних мистецьких практиках. У дослідженні застосовано **методи** компаративного, образно-стилістичного, семантичного та контент-аналізу. Джерельну базу складають живописні та графічні твори, взірці ужиткового мистецтва, матеріали візуальних практик і польових досліджень, виконаних автором у 2005–2013 рр. в районах Канто та Кансай.

Ключові слова: образ сакури, о-ханамі, семантика, образотворче мистецтво, візуальна культура Японії.

S. Rybalko. Image of Sakura in the visual culture of Japan: origins and transformations

The Sakura blossom is one of the most constant and recognizable visual symbols of Japanese culture. Its presence in various phenomena of artistic activity over the centuries forms a significant plot-topical complex. Therefore, the study of the origins, content transformations, reasons and means of broadcasting the image of Sakura will allow us to develop a panoramic vision of Japanese culture.

The purpose of the article is to highlight the main stages of the evolution of the Sakura cult and its interpretation in various visual practices.

In the research we used **the methods** of comparative, stylistic, semantic and content analysis. The source basis consists of pictorial and graphic works, samples of applied and audiovisual arts, materials of visual practices and field researches conducted by the author in 2005–2013 in Kanto and Kansai regions.

The results. The article examines the origins and peculiarities of the formation of a plot-topical complex associated with the flowering of Sakura blossoms in Japanese culture, identifies the main stages of the evolution of the image of Sakura blossoms from seasonal to national and propaganda symbol. Special attention is paid to the interpretation of the image of Sakura in Shinto and Buddhism, the development of the o-hanami tradition as a religious and social-communicative practice. On the basis of the analysis of works of painting, engraving (ukiyo-e, shin-hanga), works of audiovisual culture, the leading motifs that reflect the semantic diversity of the image of Sakura and its meaningful transformations are highlighted. The role of the poetic tradition in the development of plots related to Sakura, the presence of references to classical poems in the structure of the works are emphasized. A group of the most widespread images-identifiers of flowering is defined: places (Yoshino, Arashiyama, Gotenyama), seasons (spring), poems, persons (beauty, samurai, kamikaze), historical figures (Ono-no Komachi, Hideyoshi), temples (Yasukuni).

Keywords: image of Sakura, o-hanami, semantics, fine art, culture of Japan.

Постановка проблеми. Серед розмаїття образів, з якими асоціюється сучасна Японія, квітка сакури посідає провідне місце. Сталість цього образу та його використання в різних галузях культурної та мистецької діяльності зумовлюють семантичні нашарування й розмаїття його інтерпретацій. Вивчення зазначеного образу в явищах культури Японії дозволить сформувати її панорамне бачення, наблизитися до розуміння тих принципів, що зумовлюють формування і трансляцію зображальних мотивів, осмислити їх у розмаїтті інтертекстуальних зв'язків.

Актуальність дослідження зумовлюється як суто академічними факторами (недостатне висвітлення теми, розробка якої важлива для

власне японознавчих та компаративістських студій), так і сучасними реаліями війни та рефлексій щодо майбутнього повоєнного відновлення України. У контексті останнього уявляється, що аналіз трансформацій зазначеного образу не може бути безпосередньо екстрапольованим на українські реалії, проте може надати питомий матеріал для осмислення логіки розвитку візуальної айдентики та засобів її використання; простежити, як працюють культурні маркери в ідеологічному полі.

Отже, **мета статті** — висвітлення витоків візуального образу сакури та його змістовних трансформацій на різних етапах розвитку культури Японії. **Методи** дослідження зумовлені поставленими завданнями та особливостями джерельної бази. Зокрема застосовуються методи компаративного, образно-стилістичного, семантичного та контент-аналізу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Попри очевидне панування сакури серед інших образів японської культури, її зміст та інтерпретації в розмаїтті візуальних практик не набули спеціального висвітлення у фаховій літературі. Більшість публікацій, присвячених сакурі, має переважно етнографічне, соціологічне або літературознавче спрямування. Серед найбільше вагомих та таких, що справили вплив на осмислення культурних контекстів функціонування образу в той чи інший історичний період, є праці таких учених, як-от Е. Онукі-Тірні (Ohnuki-Tierney, 2002; 1998), Е. Моріучі, М. Бейзель (Moriuchi, 2019) Б. Моеран, Л. Сков (Moeran, 1997), А. МакКлеллан (McClellan, 2013). Окремі спостереження відносно візуальних версій сакури містяться в загальних розвідках та є фрагментарними. Зокрема, це публікації Е. Мачотки (Machotka, 2009), І. Ока (Oka, 2013), Х. Шіране (Shirane, 2013).

Виклад основного матеріалу дослідження.

І. Релігійно-міфологічні засади формування культури сакури. Згідно з шінтоїстською¹ міфологією, сакура є атрибутом божества гори Фуджі

та всіх вулканів — прекрасної Конохана-но-сакуя-хіме (скор.: Сакуя-хіме) — принцеси, котра сяє, немов квіти. Уважалося, що саме вона навесні пробуджує своїм подихом квітіння сакури. На сакурі відпочиває й бог гір Яма-но-камі, який навесні сходить униз та перетворюється на божество рисових полів Та-но-камі, від якого залежить урожай. Квітіння вишні було ознакою присутності божества, тому у свідомості землеробів сакура пов'язувалася з урожаєм та життєдайними силами природи. Звідси й походить ритуальна практика «входження до джерельної гори»: люди збиралися під квітучими деревами, пили священне рисове вино² з молитвою про добрий врожай та отримуючи насолоду від весняного краєвиду (Ohnuki-Tierney, 1998, с. 214). Гори та рис були священними, тому священними вважалися й квіти сакури, адже на той час японці знали переважно вид гірської вишні (ямадзакура).

Передчасне квітіння вважалося ознакою неврожаю та якогось лиха. З метою вгамувати душі квітів виник ритуал читання молитовних віршів під гілками сакури (хана-е-шікі), який згодом почав проводитися щорічно при храмах, святилищах та імператорському палаці. Водночас сакура уособлює й ідею швидкоплинного життя. Згідно з Ніхонгі³, Нінігі-но мікто — предок японських імператорів з двох доньок божества Оо-ямацумі-но камі обрав саме красуню Конохана-но-сакуя-хіме, шлюб з якою робив життя його потомків нетривалим («вони в'януть та опадатимуть, подібно до квітів з дерев»), на відмінну від шлюбу з Іванага-хіме, який би дарував нащадкам безсмертя (Nihongi, 2005).

Ушанування сакури також пов'язується із сектою Шюгендо. Уважається, що 1300 років тому аскет Ен-но Одзуно в пошуку духовної сили мандрував горами, де зустрів Дзао Гонген — захисника місцевих гір. Ен вирізав його зображення з дерева сакури. Відповідно, декілька храмів у Йошіно⁴, присвячених Дзао Гонген,

1. Тут і далі використовується система транскрипції для української мови за В. Рубелем (листопад 2009).

2. Рисове вино вважалося священним, оскільки воно виготовлялося з рису — «тіла божества»

3. Ніхоні — найдавніша писемна пам'ятка Японії.

4. Йошіно — мальовничий гірський масив, розташований у південній частині преф. Нара.

культивують сакуру, саджанці якої приймають як підношення. Згодом стало прийнятним здійснювати паломництво до Йошіно — посадити вишневі дерева, відвідати храми, помилуватися квітінням дерев¹.

II. Секуляризація культу сакури: о-ханамі. В аристократичному середовищі Хейанської доби (794–1192) розроблено естетику милування сакурою, яка дозволяла виявити свою культурну вишуканість. Свято квітів дістало назву ханамі (споглядання квітів). За твердженням фахівців, його проведення документується від 812 р. (Ohnuki-Tierney, 2002, с. 53). Тогочасна література описує «квіткові бенкети», на яких були присутні імператриця, крон-принц та міністри, які насолоджуються віршами в затінку вишневого дерева.

Культура хейанської доби, її аристократизм, вишукане дозвілля стали взірцем смаку та наслідування в пізніші часи. Тому поняття весна, сакура, вірші стали нерозривною тріадою в японській культурі.

Секуляризації релігійного ритуалу сприяло й підвищення в суспільній ієрархії військового класу, який до XII ст. прирівнювався до аристократії. Самураї мали виявляти не лише військові здібності, а й високий культурний рівень: писати вірші, знатися на класичній літературі (власній та китайській), грати на музичних інструментах. О-ханамі², де головне дійство — складання та читання віршів, що уславляють квітіння вишні, — було гарним приводом для демонстрації культурних навичок, які водночас свідчили про політичну владу та заможність. Смута часів Сенґоку (1467–1603 гг.) актуалізувала буддистські конотації в сприйнятті сакури, а саме — порівняння свого життя із квітінням сакури: самураї повинні жити сміливо та чисто, не боятися смерті, аби не зганьбити своє ім'я (McClellan, 2005, с. 10).

Серед пристрасних шанувальників о-ханамі — Т. Хідейоші³, який влаштував два найвеличніших ханамі. Перший, з 5000 гостей, був

проведений в Йошіно в 1594 р., а другий, ще більш вражаючий, — у храмі Дайго в 1598 р. За спогадами сучасників, тоді Хідейоші облаштував 8 чайних будинків, запросив 1300 жінок — дружин та коханок з їхніми родичками й служницями. Шовкові убори жінок змінювалися тричі протягом дня. Для чаю використовувався розкішний посуд. Так Хідейоші продемонстрував не лише свою силу та багатство, а й вишуканий смак. Зрештою, ханамі стало подією, де люди могли показати свої таланти в мистецтві, особливо в поетичному, яке стало невіддільною частиною ханамі (Ohnuki-Tierney, 2002, с. 34).

З приходом до влади в 1603 р. клану Токугава розпочався тривалий період миру, стабільності і, як зазначають фахівці, — золотої доби квітіння сакури: «було вирощено кілька її нових видів, і протягом усього періоду шьогуні наказували саджати вишневі дерева, заохочували князів дарувати саджанці зі своїх ханів. Сакуру саджали на подвір'ях храмів, шкіл та замків, на узбережжях річок тощо» (Ohnuki-Tierney, 2002, с. 55). Останнє, крім естетичних міркувань, мало на меті суто практичні цілі: укріплення землі вздовж річок — торговельних шляхів. Таке поширення сакури сприяло розвитку о-ханамі серед містян, які відвідували храми, святилища для милування її квітінням.

III. Сакура в мистецьких інтерпретаціях домодерної доби. Сформовані в поетичній творчості образи і мотиви, пов'язані із квітінням сакури, набули свого відображення в різноманітних візуальних практиках. Прикметно, що матеріали образотворчого мистецтва до XVII ст. демонструють поодинокі взірці зображення сакури, натомість, з розвитком міст та міської культури і поширення ханамі в житті містян XVII — сер. XIX ст. фіксуються її численні візуальні інтерпретації. У розписах ширм, гравюрі та живописі укійо-е мотив сакури простежується у двох сюжетних комплексах: краєвид із розквітлою сакурою та зображення людей, котрі святкують ханамі. До першого належать варіа-

1. Тепер навколо селища є чотири райони — т. зв. сенбон (1000 дерев): Шімо-Сенбон (Нижній Сенбон), Нака-Сенбон (Середній Сенбон), Камі-Сенбон (Верхній Сенбон), Оку-Сенбон (Глибоковгорах Сенбон).

2. О-ханамі — увічлива форма до «ханамі».

3. Т. Хідейоші (1536–1598) — військовий начальник, диктатор Японії.

Лл. 1. В. Шіко. Гора Йошіно. Ліва ширма. Папір, золото, туш, фарби. До 1755.

https://fr.wikipedia.org/wiki/Art_japonais

Лл. 2. К. Хокусай. Вид на Фуджі з гори Готен-яма поблизу річки Шінагава. Із серії «36 видів Фуджі». Кольорова ксилографія. 1832 р.

Лл. 3. У. Хірошіге. Квітіння сакури в Арашіяма. Кольорова ксилографія. 1834 р.

Лл. 4. К. Хокусай. Вірш Оно-но Комачі. Із серії «Сто віршів ста поетів у переказі няні». Кольорова ксилографія. 1835–1836 рр.

Лл. 5. К. Ейдзан. Пікнік із відвідуванням сакури.
Кольорова ксилографія. 1807 р.

Лл. 6. Д. Іншю. Конохана-но-сакуя-хіме. Ширма. Шовк, фарби. 1929 р.
<https://www.artagenda.jp/exhibition/detail/2269>

ції мотиву «Йошіно», який посів почесне місце серед мотивів жанру мейшю-е (зображення відомих місцин). Одним із таких яскравих прикладів є ширма В. Шіко¹ «Гора Йошіно»: сліпучо-біле мерехтіння квітів окутує зелені пагорби, що хвилюподібно розгортаються в просторі всіх шести панелей (іл. 1).

Розвивають мотив сакури в зазначеному жанрі й гравюри К. Хокусая та У. Хирошіге². Обидва мистці, як справжні едокко³, присвятили багато композицій рідному місту, унаслідок чого візуальні маркери нової столиці сформувалися під впливом їхніх гравюр. Поєднання К. Хокусаєм у краєвиді Фуджі та сакури немовби візуалізує

вслів М. Норінага⁴ про дух Ямато, який можна відчути, спостерігаючи квіти сакури при ранішньому сонці (іл. 3).

У композиції Хирошіге «Квітіння сакури в Арашіяма» (іл. 2), завдяки діагональній композиції та відповідній ритміці штрихів створено враження стрімкого потоку річки, який несе човен з рибалками.

Білосніжні пелюстки, що спадають у воду з сакури, підхоплюють сині води, уособлюючи ідею швидкоплинності життя.

Ту ж ідею швидкоплинності, але з долею іронії, втілює К. Хокусай у композиції на тему вірша Оно-но Комачі «Поблякнув і опав вишневий

1. В. Шіко (1683–1755) – художник школи декоративного розпису (Рімпа), певний час працював при імператорському дворі.

2. К. Хокусай (1760–1849) та У. Хирошіге (1797–1858) – видатні художники напряму укійо-е, яскраві представники пейзажного жанру.

3. Едокко (досл.: дитя Едо) – корінний мешканець Едо (нині – Токіо).

4. М. Норінага (1730–1801) – лікар, науковий й культурний діяч.

цвіт...»¹ (іл. 4). Там, де поетка, споглядаючи квіти, що тьмяніють, журиться за втраченою молодістю, красою та коханням, художник зобразив буденне життя міста, де чолов'яга мете вулицю, згрібаючи разом із сміттям опалі пелюстки. Й усі інші мешканці міста, здається, не звертають увагу на розквітлу вишню, займаючись буденними справами.

До другого напряму належать переважно гравюри, що репрезентують модні зібрання або прогулянки під розквітлою сакурою, де через візерунки суконь та елегантні предмети підкреслюється шляхетність такого дозвілля. Однак, якщо у творчості старшого покоління майстрів укійо-е мотив сакури виявляється спорадично, то в художників першої половини XIX століття він просякає майже всі на той момент існуючі жанри та набуває розмаїтих конотацій. Серед численних кольорових естампів із зображенням сакури відзначимо найрепрезентативніші. Так у біджінга² К. Ейдзан³ (іл. 5) милуються квітінням сакури томливі красуні із кварталів розваг, які не випадково називали Ханамачі (Квартали квітів), натякаючи на красу жінок та швидкоплинність їхньої краси. Часто це зображення таю — куртизанок вищого рангу в модних сукнях з візерунком сакури.

У. Кунісада⁴ у композиції «під квітучою сакурою» (1852) показує згадуваний вище бенкет Хідейоші в храмі Дайго. Художник обрав великий горизонтальний формат, об'єднавши в триптих 6 аркушів, що надало можливості показати групи жінок під квітучими деревами, розташованих по обидві сторони від Хідейоші — головного постановника всієї цієї сцени. Майстер додав ретельно промальовані підноси, спеціальні коробочки для найдків, посуд червоного лаку. Незважаючи на колористичну простоту, ритмізовані фігури, складки шовків, вертикальні стрічки урочистої завіси, гілки квітучої сакури утворюють майже орнаментальну

композицію та передають атмосферу вишуканої елегантності.

Милуванню вишнею в ханамачі репрезентують гравюри У. Хірошіге. Художник зображає один з вишуканих аспектів свята — милування сакурою вночі, при світлі поодиноких ліхтарів тускле мерехтіння білих пелюсток на тлі темного неба виглядає ефемерно, як, власне, і світ самих кварталів з їх штучною атмосферою безтурботності та вічного свята.

IV. Квітка сакури: ідеологія та мілітаризація. Після реставрації Мейджі⁵ постала проблема формування нової ідентичності. Новітній японець мав відчувати себе не людиною певного князя, а підданим імператора і громадянином своєї країни. Тому попри скасування самурайських привілеїв та самого класу самураїв, самурайські принципи й чесноти активно впроваджувалися в освіті та ідеології, зокрема лояльність, патріотизм.

У процесі державотворення виникло й питання загальнонаціональних символів. Цілком природно, що сакура посіла особливе місце. Розмаїття видів цього дерева, яке росте у всіх регіонах країни, численні та давні культурні конотації робили його загальнонаціональним символом, а зв'язок із Фуджі утворював позицію Токіо як столиці держави. Першим кроком в «одержавленні» образу сакури стала посадка в 1870-х рр. цих дерев на території храму Ясукуні, який був закладений саме за ініціативи держави і мислився як Храм Миру, де покоїлися душі загиблих воїнів і щовесни відроджувалися у квітах сакури. Відповідно, й гравюра, як масовий вид мистецтва, брала участь у поширенні цих ідей (наприклад, триптих І. Ясуджі⁶ «Істинний вигляд внутрішнього двору храму Ясукуні»).

Розвиток державної освіти, що охоплювала всі нові покоління японців, також закріплювали сприйняття сакури як символу японської спільноти через співпадіння початку нового навчаль-

1. Оно-но Комачі (бл. 1825–900) — поетка, доєднана японцями до Шістки геніальних поетів Японії, авторка відомої танка: Поблякнув і опав. / Вишневий цвіт / І я марнію / Дивлячись подовгу / Як нескінченний дощ полоще світ. (Оно-но Комачі, середина IX ст.; переклад І. Бондаренка).

2. Біджінга (зображення красунь) — жанр у японський гравюрі та живописі.

3. К. Ейдзан (1787–1867) — художник-графік, майстер жанру біджінга.

4. У. Кунісада (1786–1865) — один із яскравих представників пізньої гравюрі укійо-е

5. Комплекс соціально-політичних, економічних, військових реформ 1868–1889 рр., що перетворив Японію на одну з провідних держав світу.

6. І. Ясуджі (1864–1889) — відомий майстер гравюрі.

ного року із її квітінням. До 1920–1930-м рр. образ сакури як всеяпонського символу активно підтримується в мистецтві: міфологічні сюжети, пов'язані із сакурою (іл. 6); краєвиди Японії з розквітлим деревами як символ життєвих сил Японії, її розквіту (гравюри таких майстрів, як Й. Хіроші, К. Хасуї¹ та ін.)

Популярність вишневої квітки набула вияву у формуванні окремого сюжетно-тематичного комплексу — «8 сцен сакури». Відповідна серія графічних композицій, розроблених Й. Хіроші, — не лише захоплення митця красою розквітлої вишні, а й піднесення її до рівня японської версії китайського мотиву «8 сцен Сяо та Сян». У гравюрах японського митця сакура є маркером національного, як у гравюрі «8 сцен сакури: Чон-ін», де ніжність молодих дерев підкреслює велич монументальної брами храму, де зберігається найбільший дзвін у Японії (іл. 7).

Розгортання мілітаристської програми та плану побудови т. зв. «пан-азійської зони співпроцвітання» сприяли використанню зображення сакури в пропагандистських цілях. Про це свідчать численні плакати 1920–30-х рр., де сакура, поряд із прапором хіномару² та гори Фуджі фігурує символом держави. Пропагандистське кіно використовує серед символів Батьківщини красиві довгі плани розквітлої вишні. Обкладинка підручника японської мови для окупованих територій також прикрашена орнаментом, сформованим із її стилізованих квітів. Як зазначає дослідниця, квітуча вишня була метафорою японського духу, що означало всі ідеали, цінності, звички, які шанували японці. Вояки вважалися уособленням японського духу за їхню готовність віддати життя за Імператора та націю (Ohnuki-Tierney, 2002, с. 106–107).

Відзначимо, що одержавлення образу сакури виявляється й у поширенні від кінця ХІХ ст. одного сорту вишневого дерева — сомей йошіно, які швидко виростили. На думку Н. Абе, першість серед інших різновидів вишневого дерева сомей йошіно здобули через зовнішній вигляд.

Оскільки квіти розпускаються до появи зеленого листа, їх зовнішній вигляд драматичніший, ніж в інших різновидів, які зазвичай вкриваються листям та квітінням одночасно. Тому наприкінці 1880-х рр. понад 30% усіх вишневих дерев у Токіо були сомей йошіно. Ще мільйони були посаджені по всій країні після перемоги Японії над Росією в 1905 р., а також на честь сходження на престол імператора Тайшю в 1912 р. та імператора Шьова (Хірохіто) в 1926 р. Інші сорти з часом зникли (Abe, 2019).

Подальші військові кампанії, Тихоокеанська війна і, особливо, формування спеціального підрозділу камікадзе стали квінтесенцією мілітарного нарративу, пов'язаного із сакурою (іл. 8).

Короткочасна краса сакури асоціювалася з життям юнаків, які відправлялися в «один політ». Пропаганда інтерпретувала квіти сакури як уособлення молодості пілотів, адже кожному з них було не більше 24 років, то була весна їхнього життя; ніжність білих пелюсток як символ чистоти юних душ (моральним чеснотам майбутніх камікадзе приділялася особлива увага). Коли в 1944 р. були сформовані загони камікадзе, їм дали імена, пов'язані з цвітінням сакури³. Тому стилізовані зображення квітки сакури наносилися на їхні літаки та гудзики на формі.

Таким чином, військова влада використала образ цвітіння сакури в ідеологічних цілях. З цією ж метою наголошувалося, що квітки сакури при храмі символізують їх вічноживі душі. Удома близькі загиблих воїнів висаджували вишневі дерева на пам'ять про них.

V. Сакура після Другої світової війни. Завершення Другої світової війни, осмислення наслідків імперської політики, результати Токійського процесу сформували концепцію нової Японії як мирної держави. У тій атмосфері набуло поширення табу на використання образу сакури. Поверненням до первинного змісту мотиву розквітлої вишні стала перша повоєнна анімація для дітей під назвою «Сакура»⁴, де у хвилинній стрічці концептуалізуються нещода-

1. І. Хіроші (1876–1950), К. Хасуї (1883–1957) — представники руху шін-ханга (яп.: нові гравюри), які відродили традиції гравюри укійо-е, надали їй друге життя.

2. Хіномару — червоне коло на білому тлі, яке символізує сонце, що сходить; використовується від часів середньовіччя.

3. Наприклад: Хацу-дзакура тай (Корпус цвітіння першої сакури) або Вака-дзакура тай (Корпус молодого цвітіння сакури).

4. Реж. М. Кензо, студія «Тохо», 1946 р.

Лл. 7. Й. Хироші. 8 сцен сакури: Чон-ін. Кольорова ксилографія. 1928 р.

Лл. 8. Проводи камікадзе. Авіабаза в Тірані, пров. Кагошіма. Світлина. 12 квітня 1945 р.

Hayakawa, Public domain, via Wikimedia Commons

давні події та майбутнє у вигляді сакури, що витримує грозу і квітне попре все.

Поступово відродилися й колективні о-ханамі. Сакура як символ весни, життєдайних сил природи, важливих етапів у житті людини, яка окутує своїм ароматним шлейфом усю територію Японії, залишається символом єдності нації та її незламного духу. На ознаку миру і побажання процвітання Японський уряд дарує саджанці сакури, які нині квітнуть у різних країнах включно з Україною.

В образотворчому мистецтві другої половини ХХ — початку ХХІ ст. панує образ сакури

як сезонний символ, що уособлює національне почуття краси. У той же час перформативні практики демонструють зв'язок із класичною традицією. Так головною подією часу квітіння сакури в Кіото є фестиваль танцю, у якому беруть участь майко та гейко з кіотських ханамачі, що репродукує образ сакури як символ тимчасовості краси й кохання. Натомість у Токіо — колишній самурайській столиці увесь квітень на сцені Кабукі відбувається драма Тюшінгура, основана на історії про 47 ронінів, котрі віддали життя за свого князя.

Сучасні геополітичні виклики, політика війни, що посилюється після демаршів країн-сусідів, зумовлюють звернення до мілітарного аспекту сакури. Розробники відповідного культурного продукту посиляються на естетику сакури в самурайському кодексі. У фентезійній стрічці фентезі «Вишневий Бушідо»¹ лунає: «санкції не діють, уряд слабкий, ракети знищать країну, нація повинна сама себе захистити», а відсилки до славетних військових традицій містять не тільки історію самураїв, а й героїзм вояків Другої світової війни. Відзначимо, що відновлення мілітарних конотацій у мотиві сакури не є провідним трендом, але є певною мірою і результатом дебатів у суспільстві з приводу 9 статті японської Конституції та зростання кількості прихильників відродження армії для підвищення обороноздатності країни. Тому сприяли й провокації проти Японії і не в останню чергу – події в Україні.

Висновки. Зв'язок квітів сакури із землеробським циклом зумовив їх особливу актуалізацію серед інших рослин, що створило підвалини для поступової заміни традиції споглядання розквітлої сливи, перейнятої японською аристократією від Китаю, на споглядання сакури. Визначено, що в образотворчому мистецтві мотив сакури набув відбиття в таких сюжетно-тематичних комплексах, як мейшью-е, 4 сезони, «сніг, місяць та квіти», «8 сцен сакури». Додатково (або в межах зазначених комплексів) мотив сакури реалізується як ілюстрації до поетичної творчості.

Образ сакури протягом століть набув різних змістовних інтерпретацій. Якщо на початку він мислився як символ весни, родючості, то з розвитком самурайської культури – символом чистого та швидкоплинного життя. Сакура за часів модернізації стає національним символом, підтримуваним «зверху». Колоніальна політика та військові кампанії як засіб її реалізації перетворюють сакуру на візуальний символ території Японії, у мілітарній пропаганді – символ без вагань відданого життя за імператора; у сучасній Японії – символ єднання, початку чергового життєвого циклу. Визначено групу найбільше поширених образів-ідентифікаторів

квітіння: місцини (Йошіно, Арашіяма, Готеняма), сезони (весна), вірші, персони (красуня, самурай, камікадзе), історичні постаті (Оно-но Комачі, Хідейоші), храми (Ясукуні).

Список посилань

- Naoko, Abe (2019). How Japan Almost Lost a National Symbol to Extinction. On the Cherry Blossom Tree and the English Gardener Who Saved It. *Literary hub*. <https://lithub.com/how-japan-almost-lost-a-national-symbol-to-extinction/> [In English].
- Machotka, E. (2009). *Visual Genesis of Japanese National Identity: Hokusai's "Hyakunin isshu"*. PIE Lang Editions Scientifiques Internationales. [In English].
- McClellan, Ann (2005). *The Cherry Blossom Festival: Sakura Celebration*. Bunker Hill Publishing. [In English].
- Moeran, B., Skov, L. (1997). Mt Fuji and the cherry blossoms: A view from afar. In *Japanese Images of Nature: Cultural Perspectives*; Asquith, P. J., Kalland, A., (Eds.). pp. 181–205. Curzon Press. [In English].
- Moriuchi, E., Basil, M., D. (2019). The Sustainability of Ohanami Cherry Blossom Festivals as a Cultural Icon. *Sustainability*, 11(6). ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/332018935_The_Sustainability_of_Ohanami_Cherry_Blossom_Festivals_as_a_Cultural_Icon. [In English].
- Nihongi (2005): *Chronicles of Japan from the Earliest Times to A.D. 697*. W. G. Aston (Transl. from Chinese and Japanese). (Book I). Tuttle Publishing. [In English].
- Ohnuki-Tierney, Emiko (2002). *Kamikaze, cherry blossoms, and nationalisms: the militarization of aesthetics in Japanese history*. University of Chicago Press. [In English].
- Ohnuki-Tierney, Emiko (1998). *Cherry Blossoms and Their Viewing: A Window onto Japanese Culture*. The culture of Japan as seen through its leisure, edited by Linhart, Sepp & Frühstück, Sabine. State University of New York Press. [In English].
- Oka Isaburo (1997). *Hiroshige: Japan's Great Landscape Artist*. Kodansha USA Incorporated. [In English].
- Shirane, Haruo (2013). *Japan and the culture of the four seasons: nature, literature, and the arts*. Columbia University Press. [In English].

Надійшла до редколегії 21.07.22

1. Реж. Х. Акабане, 2022 р.